

Danskskrevne sydslesvigske skolekrøniker

1855-64

Af L. S. RAVN

Fhv. stadsskoleinspektør *L. S. Ravn* har i en årrække beskæftiget sig med sønderjysk skolehistorie. Til nærværende årbog skrev han i 1968 en afhandling om sprogforordningen af 18. dec. 1888 vedrørende undervisningen i de nordslesvigske skoler. I nedenstående artikel behandler han 22 dansksprogede skolekrøniker fra Flensborg provsti – takket være forfatterens initiativ findes de nu i kopi nord for grænsen.

Den kendte sønderjyske lokalhistoriker, amtslæge *H. Lausten-Thomsen* i Tønder, henviste i tidsskriftet *Fortid og Nutid* i 16. bind til de nordslesvigske skolekrøniker som værdifulde kildeskrifter. Selv om ikke alle oplysninger i dem kan stå for en streng kritisk bedømmelse, er det indlysende, at de har betydelig lokalhistorisk og skolehistorisk interesse. Desværre er en del af dem gået tabt for bestandig ikke mindst i tiden omkring 1920, da man adskillige steder kritikløst skilte sig af med protokoller og bøger fra den tyske tid.

Skolekrønikerne skyldte deres tilblivelse forordningen af 14. august 1880, hvorved den preussiske regering i Slesvig påbød alle slesvigske skoler at anskaffe en stiftindbunden bog, der skulle tjene som »Schulchronik«. Med vanlig tysk grundighed indeholdt ordren en oversigt over, hvad denne skulle indeholde

1. En beskrivelse af skolens hjemsted, dets geografiske, geologiske og naturhistoriske forhold, dets historie gennem tiderne – for så vidt den var tilgængelig uden mere indgående undersøgelser – og eventuelle sagn og overleveringer, der var knyttet til særlige lokaliteter.
2. Skolens historie enten ved hjælp af gamle dokumenter eller overleveret mundtlig gennem det ældste slægtled.
3. En beskrivelse af skolens og lærerboligens tilstand i 1880.
4. Biografiske oplysninger om tidligere lærere og en kort levnedsskrivelse af embedernes nuværende indehavere.

5. De vigtigste årlige begivenheder inden for skolen, påbegyndt år 1880.

Kredsskoleinspektørerne krævede som regel bogen forevist under deres besøg, hvad de oftest har kvitteret for med deres underskrift på bogens sidste side.

Skolekrønikerne i Nordslesvig er ført på tysk. Da imidlertid i 1880 endnu 90 pct. af ene- og førstelærerne på landet var danskuddannede kan det ikke undre, at deres tysk er temmelig ufuldkomment, præget af deres danske modersmål. Da det drejer sig om tjenstlige forhold, er stilen hos langt de fleste rolig og saglig uden kritik eller unødige tilføjelser. Det ses tydeligt, at adskillige lokalhistorikere helt op til i dag har benyttet krønikerne som kilde.

Cirkulæret af 21. februar 1855

Mon ret mange er klar over, at der nede i de sydslesvigske skoler i Flensborg provsti i dag ligger et antal skolekrøniker, der ikke som de nordslesvigske fra 1880 er skrevet på *tysk*, men på *dansk*. De er nemlig ikke 90 år gamle som de nordslesvigske, men 115 år.

Det kongelige kirkevisitatorium for Flensborg provsti – amtmænd *F. H. Wolfhagen* og provst *Chr. C. J. Asschenfeldt* – sendte den 21. febr. 1855 til samtlige provstiets præster et cirkulære, der var delt op i to afsnit med vidt forskellige emner.

I det *første afsnit* søgte visitatoriet at gøre en alvorlig indsats for at dæmpe op for de mange dispensationer og talrige forsømmelser, der i sommerhalvåret næsten lammede al regelmæssig skolegang. Det var kræftskaden, som den gentagne gange benævnes i lærernes omtale. Men det må vi i denne forbindelse afstå fra at beskæftige os nærmere med.

Den *anden del* af cirkulæret vidner om kirkevisitatoriets interesse og forståelse for at bevare for eftertiden lokalhistoriske og skolehistoriske oplysninger, som de stedlige lærere var i stand til at give. Det hedder her i cirkulæret:

»Endvidere vil der for fremtiden ved enhver skole i en egen protokol af skolelærerne være at tilføje en *skolekrønike*, der årligen er at gennemse af skoleinspektøren og at fremlægge ved kirkevisitationerne, og som i tilsvarende afdelinger bør indeholde:

1. En kort fortælling om skolens stiftelse og de med samme foregåede forandringer med en fortegnelse over de til skoledistriktet lagte byer og enkelte huse og en angivelse af skolebørnenes antal i hvert år.
2. De ved skolen ansatte læreres biografi i al korthed.
3. En nøjagtig fortegnelse over skolelærerens emolumenter og de til skolen hørende jorder med de i denne henseende foregåede forandringer.
4. En nøjagtig fortegnelse over de til skoleinventariet hørende genstande, hvori af- og tilgang vil være at bemærke.
5. En meddelelse om de pligter, som efter lovlige bestemmelser eller gamle vedtægter foruden skolehold påligger skolelæreren.
6. En samling af de vigtigste skoleanordninger.«

Pastor *Joh. Chr. Hartnack* i Jørl fremsender i sin egenskab af skoleinspektør visitatoriets cirkulære til cirkulation mellem sognets skoler: Lille Jørl degneskole, Store Jørl distriktsskole, Søllerup distriktsskole og Janneby-Stiglund biskole med følgende påtegning:

»Hvilket herved meddeles de herrer skolelærere til efterretning og efterlevelse enhver for sit vedkommende og bedes dette efter endt cirkulation remitteret med fornøden påtegning om modtagelse og bortsendelse. Den i ovenstående nr. 6 nævnte samling kunne passende begynde med nærværende visitatorial-anordning«.

Den sidste bemærkning tyder på, at præsten regnede med, at lærerne ret omgående ville anskaffe og påbegynde den af visitatoriet påbudte skolekrønike, og det havde efter alt at dømme pastor Hartnack ret i. Lærerne viste forståelse for, at der her var tale om en bog til brug for mange slægtled. De købte solidt indbundne protokoller i den tids meget store format (42 cm × 26 cm) med fra hundrede til flere hundrede hvide blade beregnet på at skulle indeles i 6 afdelinger, som krævet i cirkulæret. Nogle få skoler, Sørup og Eggebæk, nøjedes med et mindre format, men alle var de med stift, sort bind, der for de flestes vedkommende har kunnet holde til de forløbne 116 år. Det gælder for de protokollers vedkommende, der endnu findes. Det må nemlig desværre konstateres, at over halvdelen af skolekrønikerne fra 1855 ved Flensborg provstis landsbyskoler er borte, uigenkaldeligt borte. Det er ikke vanskeligt at påvise flere grunde hertil:

Enkelte er brændt sammen med skolen.

Andre er gået tabt på grund af de hyppigt skiftende læreres sløseri og ligegyldighed med en bog, hvis danske tekst de ikke kunne tyde.

Under første verdenskrig blev mange lærere indkaldt og adskillige kom aldrig tilbage. Stedfortræderne har nok ikke særlig taget vare på en protokol, hvis tilstedeværelse de måske ikke anede noget om.

I årenes løb er mange skoler blevet nedlagt. I 1855 kan antallet af landsbyskoler i Flensborg provsti sættes til 80, mens officielle kilder i 1969 opgiver antallet til 44. Når der mangler forståelse og tradition for, endsige pligt til at aflevere nedlagte skolars skolekrønike på et arkiv, siger det sig selv, at man mister kontrollen med, hvor bogen havner.

Værst gik det, efter hvad nulevende sydslesvigske lærere fortæller, ud over skolernes inventar og dermed også over skolernes protokoller under den anden verdenskrigs sidste år, hvor skolerne i vid udstrækning blev taget i brug til andet formål. Og efter kapitulationen under den engelske besættelse var skolerne lukket i flere måneder og optaget af flygtningestrømmen. Under disse forhold blev mange skoler ribbet for alt inventar, løst og fast. Nød bryder alle love, og brændsel var en mangelvare.

Endelig undrer det ikke, at den lærer, der med stor iver havde taget del i arbejdet indenfor *NSDAP*, og som havde betroet skolekrøniken om sine bedrifter, hvad der findes eksempler på, var interesseret i at få dette bevismateriale fjernet, inden det kunne skade ham under det forhør angående hans politiske fortid, som han måtte igennem under afnazificeringen.

Ejendommelige forhold fra den kaotiske tid efter krigens afslutning i 1945 oprulles i Ellund skolekrønike. Lærer x havde siden 1929 været ansat ved en skole i den sydlige del af Angel. Han stod sig godt med den stedlige befolkning og boede i en udmærket, moderne lejlighed. Han blev indkaldt i krigens sidste år, faldt i russisk fangenskab, men vendte allerede den 28.9.1945 som arbejdsuduelig tilbage. Imens havde en flygtningelærer y fået beskæftigelse i lærer x's embede og vil ikke vige pladsen. Da lærer x har været medlem af *NSDAP*, bliver han afskediget af militærregeringen og må friste livet som skovarbejder, landarbejder og snedkerlærling. Efter afnazificeringen får han i 1947 tilladelse til igen at ansættes i skolens tjeneste. Samme dag, han får besked om at overtage sit gamle embede, får lærer y meddelelse om, at han skal overtage et embede længere nordpå. Det vil han meget nødig, sid-

der i en dejlig lejlighed og kan som flygtning fralægge sig enhver tilknytning til Hitlerregimet. Hvordan undgå forflyttelsen?

I skolens *skolekrønike* findes adskilligt om lærer x's deltagelse i nazismens propaganda m. m. Det må kunne bruges, når man henvender sig hermed til regeringsråd Z. Nu skulle man tro, at lærer y ville møde en kold skulder hos vedkommende regeringsråd, når han møder med en så tarvelig og ukollegial denunciation! Men nej – det sker ikke!

Imens udspiller der sig i skoledistriktet et intrigespil mellem de hjemlige, der vil have deres afholdte lærer tilbage, og flygtningene, der i stort tal har oversvømmet landsbyen. Kort fortalt bliver resultatet, at det bliver lærer x, der må tage nordpå, mens den fine kollega y bliver siddende. Når borgmesteren søger at trøste lærer x med henvisning til, at sådan gik det mange steder, må denne påstand tages med forbehold. Det nævnte må tages som et kedeligt eksempel på, hvad der kunne ske i efterkrigstidens forvirrede år.

Tilbage til lærernes situation i 1855.

Mens præsterne i Flensborg provsti i 1850/51 alle på nær fire blev udskiftet med unge præster nordfra, forblev langt de fleste lærere i deres embeder. De 5 lærere, der efter Istedslaget i panikstemning var taget sydpå over Ejderen, blev afskediget den 21. september 1850, og det skete med enkelte andre lærere. Der hersker imidlertid almindeligvis en fejlagtig forestilling om antallet af afskedigede lærere i det første år efter udstedelsen af sprogreskripterne, skønt kun en ringe brøkdel af lærerne på dette tidspunkt magtede at undervise på dansk. Og afskedigelserne af lærerne i tiden 1851–55 skyldtes så godt som udelukkende alder og svagelighed og skete oftest efter egen ansøgning og med pension. Der var på skolens område ikke som på kirkens tale om en pludselig næsten fuldstændig udskiftning. Nok krævede sprogreskripterne overgangen til dansk undervisningssprog indledt snarest muligt, men dog klart begrænset til de yngste årgange. Det var da også her, de unge hjælpelærere nordfra fandt deres gerning, i regelen hos ældre lærere, der ikke kunne undervise på dansk.

Det er først efter at *Carl Moltke* i 1855 som slesvigsk minister er afløst af *H. J. A. Raasløff*, at der under de givne forhold træffes ekstraordinære foranstaltninger for de læreres vedkommende, der ikke magter det danske sprog. De søges nu afskediget, når sognepræsten, kirkevisitatoriet og biskoppen anser det for aldeles nødvendigt, og de i øvrigt oftest selv ansøger derom. Efter minister Raasløffs indstilling

til kongen af 11. juli 1855 afskediges med pension eller ventepenge fra Flensborg provsti: *Carl Georg Prah* i Bojum, *Hans Hansen* i Langballe, *H. H. Christiansen* i Duborg, *Peter Detlef Brodersen* i Bokholm, *Jes Carstensen* i Esgrus-Skovby og *Peter Johannesen Jürgensen* i Fladsby.

Herefter var der i 1855 i Flensborg provsti af 68 hovedlærere, d. v. s. efter nutids sprogbrug første- og enelærere – 18 tyskuddannede, 44 danskuddannede og 6 ikke-seminarieuddannede. Dette forhold har ikke kunnet undgå at sætte sit præg på skolekrønikerne, der skulle påbegyndes samme år.

Kan man så gå ud fra, at alle hovedlærerne er gået i gang med den af kirkevisitationen påbudte embedsbog? Da over halvdelen af bøgerne er forsvundet, foreligger der selvsagt ikke noget egentlig bevis herfor. Imidlertid kræves det i cirkulæret udtrykkeligt, at skoleinspektøren, d. v. s. den stedlige præst, årlig skal gennemse bogen, og at den skal fremlægges ved kirkevisitationerne, ved provstens årlige visitation og ved biskoppens generalvisitation hvert 3. år. Nævnte visitatorer har da også regelmæssigt i de bevarede krøniker på bogens sidste blad bevidnet deres nærværelse med et vidi, datum og deres underskrift. Var bogen ved en af provstiets skoler ikke blevet ført, var det sikkert blevet påtalt og det forsømte snarest bragt i orden.

Undertegnede har i nogle år været på jagt efter stedlige oplysninger til brug ved arbejdet med en afhandling om de sydslesvigske skoler og deres lærere under sprogreskripterne. Efter skriftlig henvendelse til nuværende »Hauptlehrer« og »Rektorer« i det pågældende område og efter gentagne personlige besøg lykkedes det mig at finde frem til nogle få tyske – Svesing, Elstrup, Kobbermølle og Esgrus-Skovby – og ikke færre end 22 danskskrevne skolekrøniker i Flensborg provsti. De fleste lå på skolerne, enkelte hos private, men ved stor velvilje fra de stedlige læreres side fik jeg lejlighed til at foretage alle ønskede notater ved følgende skoler: Adelby, Bojum, Bokholm, Dollerup, Dollerupskov, Ellund, Eggebæk, Gelting, Grumtoft, Harreslev, Hyrup, Lille Jørl, Kobbelled, Munkbrarup, Pommerby, Ravnholt, Risbrig, Sollerup, Store Solt, Sørup, Valsbøl og Tostrup.

Disse embedsbøger undgår op til 1864 politisk polemik; lærerne holder sig til det faglige og saglige, og den af visitatoriet foreskrevne opdeling af stoffet i seks afdelinger, kræver alsidighed og grundighed i alle skoledistriktets forhold. Adskillige lærere lagde et betydeligt ar-

Pommerby skole ved Gelting bugt.

bejde i at nedfælde flest mulige oplysninger om deres skoledistrikt i fortid og nutid. I ganske særlig grad gælder det *Nicolaj Peter Kloster* i Sørup. Det er indlysende, at vi her har at gøre med værdifulde *lokalhistoriske og skolehistoriske kilder*, også for os danske, så sandt som de op til år 1864 belyser et kapitel af dansk skolehistorie, der ganske er blevet stillet i skygge af beretninger om og af nogle af de sydslesvigske præster og embedsmænd fra sprogreskripterens tid.

Ganske vist havde jeg under besøgene dernede fået lov til at notere, hvad jeg søgte; men tilbage blev en utilfredsstillende følelse af, at disse værdifulde vidnesbyrd om danske læreres virke i Sydslesvig ligger spredt ved de mange skoler, at de kun med speciel velvillig tilladelse er tilgængelige for interesserede, og at de tilmed står i fare for at forsvinde, som det desværre er sket med de fleste.

Men fandtes der en mulighed for at bevare disse danske tekster for danske arkiver – omend kun som kopi?

Svaret afhang af, om den nyeste teknik på dette område, xeroxkopiering, kunne tages i brug. Tilsagnet herom kom omgående og velvilligt fra landsarkivar *Peter Kr. Iversen*, Åbenrå. Nu gjaldt det om hos rette vedkommende at opnå den med ikke ringe spænding imødesete tilladelse til at låne originalerne med kopiering for øje, i bekræftende fald at tage turen sydpå frem og tilbage det fornødne antal gange, indtil målet var nået.

Hver tysk kollega ved de nævnte skoler fortjener tak; uden hans velvillige indstilling og forståelse for opgaven kunne den ikke have været løst.

Det ville selvsagt have været ganske uoverkommeligt uden videre at kopiere alle skolekrønikers *tyske* tekster efter 1864. Der måtte foretages en udvælgelse, og den er foretaget af landsarkivar Iversen med det resultat, at der nu ligger ca. 1275 store ark xeroxkopier på Landsarkivet i Åbenrå og hos studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek i Flensborg. Dermed er disse *danskskrevne* skolekrøniker, der blev påbegyndt i 1855, sikret imod at forsvinde, og de er gjort tilgængelige for interesserede.

Ved gennemsyn af de danskskrevne krøniker får man umiddelbart det indtryk, at lærerne har givet sig god tid og gjort sig umage med at præstere en smuk skrift. Med undtagelse af Sørup kronik bruges overalt den gotiske skrift, og den stiller som bekendt store krav, hvis den skal tage sig pænt ud. Der findes i dag meget få, der med hensyn til skriften ville kunne klare sig sammenlignet med den tids lærere.

Skolekrønikernes lærerbiografier

Søger man biografiske oplysninger om lærerne i Mellem- og Sydslesvig, bør man skelne mellem degne og lærere fra tiden før 1850, lærere fra sprogreskripterens tid 1851–64 og endelig lærere under preussisk styre efter 1864.

Om de *ældste degne og lærere* er det endnu ret vanskeligt at finde fyldige oplysninger. Ofte må man nøjes med navnene, endog uden fornavn, og det er selvsagt utilfredsstillende, men skolekrønikerne yder dog nogen hjælp. Således bringer skolekrøniken ved Sørup skole ikke blot navnene, men ret gode oplysninger om hver enkelt af de 7 lærere

før 1848, Sollerup kender 5 lærere før 1851, Kobbelled 5 lærere før 1827, Adelby 7 lærere før 1839, Hyrup 6 lærere fra 1689 op til 1852, Munkbrarup 9 lærere før 1851 og Pommerby ikke færre end 11 lærere før 1852. Endelig går Gelting skolekrønike tilbage til midten af 1600-tallet og bringer oplysninger om 6 lærere før 1846. Nu var i 1850 af 67 hovedlærere i Flensborg provsti 14 uddannet på kongerigske seminarier, fortrinsvis Skårup og Jelling, hvad man næppe på forhånd havde ventet. Der er her tale om et afsnit af sydslesvigsk og dermed dansk skolehistorie, der venter på at blive nærmere belyst.

Hvad angår *lærerne under sprogreskripterne* bringer de 22 dansk-skrevne skolekrøniker en del værdifulde oplysninger, men dels er de ikke alle lige fyldige, og dels savner man adskillige navne. Man må også gøre sig klart, at disse krøniker kun dækker et begrænset område af de såkaldte blandede distrikter, d. v. s. det område, hvor reskripterne var gældende. Og om den skæbne, som de 138 lærere fra dette område måtte friste efter at de i 1864 med dags varsel blev afskediget uden pension eller ventepenge, oplyser krønikerne naturligvis intet.

Imidlertid er de vigtigste biografiske data og skolehistoriske oplysninger om de ca. 360 tysk- eller danskuddannede hovedlærere, elementarlærere og autodidakter, som i tiden 1850–64 har været beskæftiget ved de blandede distrikters 144 landsbyskoler, nu tilgængelige i den af forlaget Skandia i Flensborg udgivne bog »Lærerne under sprogreskripterne 1851–64« af undertegnede.

Om *lærerne efter 1864* gælder det, at nogle skolekrøniker, således ved Adelby, Gelting, Ellund og Bokholm skoler har en udførlig fortegnelse over de tyske lærere i deres distrikt efter 1864. Det vil i øvrigt ikke volde større besvær ved hjælp af tysk arkivmateriale at registrere de tyske lærere efter 1864, hvis man er interesseret heri.

Følgende lærere førte i tiden 1855-64 skolekrøniken på dansk

Adelby degneskole

Carl Ernst Ludvig Schlesinger, født 27.9.1811 i Münsterdorf, Holsten, død 17.4.1885 i Troelsby, Adelby s., dim. Tønder sem. 1835, huslærer hos pastor Lorentzen i Adelby 1835–36, hos landråd og amtmand v. Rumohr i Flens-

Skodborg skole ved Kongedden.

borg 1836–38, degn og lærer i Rylskov 1838–39, organist, degn og lærer i Adelby 6.6. 1839–1880.

Bokholm distriktsskole, Munkbrarup sogn

Peter Detlef Brodersen, født 22.7.1814 i Nibøl, Sydtønder amt, død 19.4.1890 i Pinneberg, dim. Tønder sem. 1838, huslærer på Lundsgaard i Ullerup s. 1838–39, hjælpelærer i Flensborg, i Lyksborg, lærer i Bokholm, Munkbrarup s. 1846–55.

Peter Jacob Siemonsen, født 15.11.1810 i Harreslev, Hanved s., Skaarup sem. 1833, lærer i Ellund, Hanved s., 1835–37, i Dollerup, Grumtoft s. 1837–40, i Bollingsted, Eggebæk s. 1840–55, i Bokholm, Munkbrarup s. 1855–60.

Hans Asmus Brammer, født 20.1.1837, død 1929, dim. Jelling sem. 1857, lærer i Ellund biskole 1857–58, i Barderup, Oversø s. 1858, i Jaruplund 1858–61, i Bokholm, Munkbrarup s. 1861–64.

Dollerup distriktsskole, Grumtoft sogn

Carsten Jacob Clausen, født 3.3.1822 i Oksbøl, Als, død i Canada, dim. Tønder sem. 1844, hjælpelærer ved Frederiksskolen i Haderslev 1844-45, elementarlærer i Bramstedt i Holsten 1845-46, lærer i Schönhorst, Kiel provsti 1846-51, en kort tid organist og lærer i Sterup 1851, lærer i Dollerup, Grumtoft s. 1851-60.

Christian Petersen, født 13.2.1828 i Kabdrup, Bjerning s., død 27.3.1901 i Lund, Vrejlev s., dim. Jelling sem. 1848, soldat i 1849-51, elementarlærer i Adelby 1851-53, lærer i Sdr. Smedeby, Siversted s. 1853-60, i Dollerup, Grumtoft s. 1860-7.4.1864.

Dollerupskov distriktsskole, Grumtoft sogn

Jens Smidt Bjerrum, født 3.4.1828 i Dover, Lintrup s., død i nov. 1909 i Lunde-rød, Tølløse s., dim. Ranum sem. 1849, huslærer 1849-51, hjrlpelærer i Bov 1851-52, lærer i Dollerupskov, Grumtoft s. 1852-58.

Andreas Nissen Koch, født 10.12.1832 i Nibøl, Sydtønder amt, dim. Skårup sem. 1854, hjælpelærer i Flensborg 1854-55, i Gundelsby, Gelting s. 1855-57, lærer i Dollerupskov, Grumtoft s. 1858-59.

Ninus Peter Nissen, født 16.7.1837 i Koldby, Hjerpsted s., død 23.9.1903, dim. Jelling sem. 1858, lærer i Dollerupskov, Grumtoft s. 1859-64.

Ellund distriktsskole, Hanved sogn.

Frederik Petersen, født ca. 1825 i Sørup sogn, Jelling sem. 1855, privatist, bi-skolelærer i Ellund, Hanved s. 1853-57.

Hans Brammer 1847-58, se Bokholm distriktsskole

Jens Madsen, født 20.4.1833, død 14.8.1907, dim. Jelling sem. 1856, hjælpelærer i Starup, lærer i Ellund, Hanved s. 1858-64.

Eggebæk degneskole

Thomas Petersen, født 8.8.1803 i Lille Solt, død 1.2.1865 i Eggebæk, dim. Tønder sem. 1826, huslærer i Sørup 1826, substitut i Grumtoft 1827, lærer i Tvedskov, Adelby s. 1828-32, i Valsbøl 1832-33, degn og lærer i Eggebæk 1833-64.

Gelting hovedskole

John Mathias Johnsen, født 3.5.1816 i Borsthusen, Garding s., dim. Tønder sem. 1843, hjælpelærer i Læk 1843-46, degn, organist og lærer i Gelting 1846-64.

Grumtoft degneskole

Henning August Karstensen, født 22.1.1805 i Bojum, Esgrus Skovby s., død 1.2.1882 i Lundsgård, Grumtoft s., dim. Tønder sem. 1828, substitut i Nr. Brarup 1828–30, hos degn Petersen i Grumtot 1830–32, derefter organist og lærer i Grumtoft 1832–65.

Harreslev distriktsskole, Hanved sogn

Calle Jepsen Thomsen, født 1.4.1820 i Hjordkær, død 30.3.1887 i Flensborg, dim. Jelling sem. 1843, hjælpelærer flere steder, lærer i Rissbrig, Nørre Haksted s. 1851, lærer i Harreslev, Hanved s. 1855–27.10.1864.

Hyrup degneskole

Johannes Marcus Ebbesen, født 16.1.1814 i Østerby, Daler s., død 1.11.1887, Lyngby sem. 1841, hjælpelærer i Hyrup 1841, i Løjt 1844–49, lærer i Mjølss, Rise s. 1849–51, i Dollerupskov, Grumtoft s. 1851–53, degn og lærer i Hyrup 1853–62.

Lille Jørl degneskole

Hans Christian Carstens, født 6.9.1816 i Torsballe, Havetoft s., Lyngby sem. 1837–39, huslærer på Kristianssæde, Lolland, lærer i Øster Ulslev 1840–50, degn og lærer i Lille Jørl 30.10.1850–20.6.1864.

Kobbelled distriktsskole, Esgrus Skovby sogn

Lorenz Jürgensen, født 29.11.1793 i Klusris, Bov s., Brahetrolleborg sem. 1814, privatlærer adskillige steder, lærer i Kobbelled, Esgrus s. 1827–60.

Niels Lauridsen Lund, født 11.1.1820, død 1907, dim. Jelling sem. 1851, lærer i Kastrup, Gram s. 1851, i Sillerup, Store Vi s. 1851–52, andenlærer i Sterup 1852, lærer i Estrup-Kollerup, Store Solt s. 1857–60, i Kobbelled, Esgrus s. 1860–64.

Munkbrarup degneskole

Claus Peter Wethje, født 23.3.1815 i Undevad, Grumtoft s., dim. Jelling sem. privatist 1845, lærer i Dollerup, Grumtoft s. 1850–51, degn og lærer i Munkbrarup 1852–64.

Pommerby distriktsskole, Gelting sogn

Peter Henning Asmussen, født 20.12.1824 i Aneby, Sterup s., død 12.7.1868 i Ølsby, Tønder sem. 1847, huslærer 1847–51, hjælpelærer i Kværn 1851–52, lærer i Pommerby, Gelting s. 1852–64.

Ravnholt distriktsskole, Gelting sogn

Mathias Lorenzen, født 21.9.1824 i Store Jørl, død 15.11.1895 i Ullerup, Skårup sem. 1853, hjælpelærer i Esgrus 1854–55, lærer i Ravnholt, Gelting s., 1855–67.

Risbrig distriktsskole, Nr. Haksted sogn

Andreas Madsen Møller, født 26.12.1826 i Frørup, Tyrstrup herred, død 27.7.1891 i Vorbasse, Jelling sem. 1850, hjælpelærer i Store Vi 1851–55, lærer i Harreslev, Hanved s. 1855, i Risbrig 1855–64.

Sollerup distriktsskole, Jørl s.

Thomas Tüxen, født 25.12.1837 i Gammellund, St. Machaelis landsogn, død 29.5.1859 i Flensborg, ikke seminarieuddannet, lærer i Sollerup, Jørl s. 1855–59. Skolekrøniken er påbegyndt 1816, Thomas Tüxen skriver tysk.

August Erich Wilhelm Petersen, født 27.10.1836, død 27.6.1860, Tønder sem. 1858–60, lærer i Sollerup, Jørl s. 1860, (dansk tekst).

Peter Nissen, født 22.11.1837, død ca. 1865, Jelling sem. 1860, lærer i Sollerup, Jørl s. 1860–61.

Nis Frederiksen Kjær, født 30.6.1841 i Burkal, Tønder amt, Tønder sem. 1862, lærer i Sollerup, Jørl s. 1862–64.

Den kendte politiker, *Gustav Henrik Jøns Johannsen*, tog i 1861 lærer-eksamen i København og var i nov.–dec. 1861 hjælpelærer ved *Sollerup distriktsskole*. I skolekrøniken nedskrev han nogle personlige oplysninger om sit hidtidige virke. Lærer i Langballe, Grumtoft s. 1862–64, afskediget, fra 1869–83 udgiver og 1874–82 tillige redaktør af »Flensborg Avis«, medlem af den tyske rigsdag 1881–1901.

Store Solt degneskole

Niklander Nissen, født 2.2.1834 i Koldby, Hjerpsted s., død 15.10.1907, Jelling sem. 1855, hjælpelærer i Klægsbøl 1855–56, lærer i Lillehorn, Læk s. 1856–58, i Aneby-Brunsbøl, Sterup s. 1858–61, degn og lærer i Store Solt 1861–64.

Sørup degneskole

Jens Peter Kloster, født 4.2.1809 i Starup ved Haderslev, død 10.8.1883 i Kallehave, Vesterborg sem. 1830, substitut i Lysabild 1831–32, lærer i Rørkær, Hostrup s. 1834–48, degn og organist og lærer i Sørup 1850–64.

Tostrup distriktsskole, Adelby sogn

Hans Christian Sommersted, født 26.1.1812 i Satrup, død 1895 i Flensborg, lærer i Tostrup, Adelby s. 1844–1881.

Valsbøl degneskole

Friedrich Adolph Schmidt, født 10.4.1816, død i Svesing 9.2.1874, Skårup sem. 1842, hjælpelærer i Flensborg 1842–46, lærer i Tarp, Oversø s. 1846–51, degn og lærer i Valsbøl 1851–58.

Fra Hyrup skolekrønike.

Jeppe Julius Jepsen, født 22.7.1837 i Vejstrup ved Kolding, død 9.1.1910 i Kolding, Jelling sem. 1856, hjælpelærer i Vester Nebel 1856–58, lærer i Tvedskov, Adelby s. 1858, degn og lærer i Valsbøll 1859–64.

Mere udførlige biografiske oplysninger om disse lærere findes i bogen »Lærerne under sprogeskripterne 1851–64«.

Skolekrønikerne oplyser om adskillige interessante enkeltheder. De bringer således i 4. afsnit en fortegnelse over alle til skoleinventaret hørende genstande: skoleborde, bænke, kakkellovne m. m. og behold-

ningen af bøger, kort og andre undervisningsmidler. Typisk er fortegnelsen over undervisningsmidlerne i Hyrup skolekrønike:

Da det danske sprog i 1864 med dags varsel blev afløst af det tyske, skyndte – som vist – Hyrup sig med at sælge de danske bibler og ny testamenter til pastor Nergaard i Aller og 60 ekspl. af P. Hjort: Den danske Børneven til Fredericia. Regnebøger er ikke nævnt, da de ikke blev udleveret gratis, men måtte købes af forældrene, et irritationsmoment, der med ringe omkostninger kunne have været undgået. Det gav modvillige forældre anledning til at demonstrere deres modstand mod indførelsen af det danske sprog i skolerne, idet de vægrede sig længst muligt mod at betale for bøgerne.

Lærer Niels Lauridsen Lund i Kobbelled, Esgrus-Skovby sogn, (Jelling sem. 1851) blev i 1864 afskediget og efterfulgt af Nis Peter Schmidt (Tønder sem. 1848), der i *skolekrøniken* så sent som den 28. november 1864 skriver, at han er udnævnt af »*Herzogliches Visitatorium zu Flensburg*«. Han synes end ikke på dette tidspunkt at have opdaget, at det er *preusserne*, der sidder ved roret, og ikke hertugen. Allerede den 24. februar 1864 meddelte kirkevisitatoriet, der nu var underlagt den preussiske regeringskommissær v. Zedlitz, at det også fremtidigt var tilladt at videreføre de på dansk skrevne skolekrøniker, men det måtte selvfølgelig i lighed med alle tjenstlige skrivelser udelukkende ske på *tysk*.

Dermed var der sat slutstreg under brugen af det danske sprog, ikke blot som undervisningssprog, men også som embedssprog i Mellem- og Sydslesvigs blandede distrikter.

L. S. Ravn